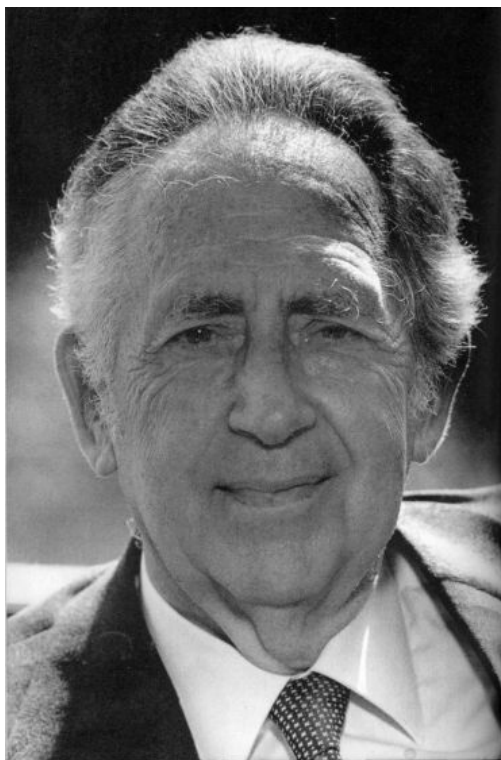

SZENTÁGOTHAJ JÁNOS - A NEUROANATÓMIA VILÁGHÍRŰ TUDÓSA

Ribár Béla: Híres magyar tudósok című könyve alapján

1912. október 31-én született Budapesten. Atyai ágon erdélyi szász felmenői hosszú ideig Szentágothán éltek. Eredeti családi nevét (Schimert) a nácizmus iránti gyűlölete és tiltakozása jeléül 1940-ben Szentágothaira magyarosította.

A budapesti nyolcosztályos német reálgimnáziumban kapott magas színvonalú természettudományi képzést német, francia és angol nyelven. Szerette a történelmet, művészettörténetet, matematikát és biológiát. 1930-ban iratkozott be a Budapesti Egyetem orvosi fakultására, ahol már az első félév után Lenhossék Mihály famulusaként bekerült az I.sz. Anatómiai Intézetbe. 22 évesen írt "Szövetteni kísérletes vizsgálatok az arcidegen" című dolgozatát 1934-ben a tanára olvasta fel a Magyar Tudományos Akadémián. Diplomájának megszerzése után, 1936-ban, mint gyakornok, majd tanársegéd, illetve adjunktus és magántanár dolgozott az Anatómiai Intézetben. Eleinte a vegetatív idegrendszer finomabb szerkezetét kutatta, majd a részben általa kidolgozott kísérleti módszerrel áttért a központi idegrendszer neuronkapcsolatainak vizsgálatára. Ez hamarosan világszerre elterjedt kutatási alpmódszer lett.

1944 októberében behívták katonának, és 1945-ben tizedesként amerikai fogságba került. Angol nyelvtudásának köszönhetően, alacsony katonai rendfokozata ellenére, rábízták a hadikórház vezetését.

Egy boncolás közben fertőzést kapott, és egy német orvos azt javasolta, hogy vágják le mindkét karját, de ő nem egyezett bele, és csak egy tévedés következtében maradt életben. Vérátömlesztéssel próbálkoztak, de az ápolónők tévedés folytán idegen vércsoportú vért kezdtek neki adagolni, amitől olyan sokkot kapott, hogy a fertőzés másnapra megállt és felgyógyult.

A fogságból hazatérve, 1946-ban kinevezték a pécsi Anatómiai Intézet vezetőjének, majd 1947-ben egyetemi tanárnak és az intézet igazgatójának. Fialat munkatársaival kezdte meg a kutatómunkát, akikkel minden vasárnap 15-20 km-es gyalogtúrát tett a Mecsek hegységben, s közben tudományról, irodalomról, művészetről, történelemről, filozófiáról folyt a beszélgetés vagy vita.

1948-tól már az ő irányításával készültek el a később több mint 50 kiadást megért és számos nyelven

megjelent Kiss-Szentágothai bonctani atlasz preparátumai és ábrái.

Pécsi intézetének fő kutatási iránya az idegsejtek (neuronok) közti kapcsolatok (szinaptológia), valamint a reflexív és agypálya vizsgálatai voltak. Olyan kísérleti technikákat dolgozott ki, melyekkel számos gerincvelői, kisagy, agykérgi és elemi neurofiziológiai, szinaptológiai és szinapsziszisztokémiai problémát tisztázott.

Munkatársaival részletesen foglalkozott az egyensúlyszervnek a szemizom működésére gyakorolt hatásával. Kutatási eredményei közül, melyeket a "Die Rolle der einzelnen Labyrinthrezeptoren bei der Orientation von Augen und Kopf im Raume" című monográfiában foglalt össze, számos már a 40-es évek végén bekerült az angol tankönyvekbe.

Tanítványainak egy csoportjával a neuroendokrinológia területén is kutatni kezdett, amely akkor még új tudományág volt. Világviszonylatban elsőként igazolta, hogy a perifériás belső elválasztású mirigyek hormonjai részben nem közvetlenül, hanem főleg a köztiagyban elhelyezkedő receptor-neuronokon keresztül hatnak vissza az agyalapi mirigy hormontermelésére. Ezenkívül tisztázták az alapgyi hormonműködés idegi szabályozásának számos alapvető aspektusát. Ezeket az eredményeket írta le a Szentágothai-Flerkó-Mess-Halász szerzőnégyes az angol és orosz nyelven négy kiadást megért "Hypothalamic Control of the Anterior Pituitary" című monográfiában.

1948-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1967-ben pedig rendes tagjává választotta.

Szentágothai 17 éves pécsi iskolateremtő munkájának elismeréséül a Pécsi Orvostudományi Egyetem rektora 1980-ban "doctor honoris causa" diplomát nyújtott át neki, amikor már az Oxfordi és a Turku (Finnország) Egyetemeknek is díszdoktora volt.

1963-ban Budapestre helyezték, ahol átvette annak az intézetnek a vezetését, amelyben tudományos pályafutása kezdődött. Itt is tehetséges fiatal kutatókkal vette magát körül és új, szerteágazó problémák felvetésével megkezdte második - budapesti - iskolateremtő munkáját.

Tudományos publikációinak száma csaknem kétszáz.

Kiss Ferencsel írt háromkötetes, "Az ember anatómiájának atlasza" című könyvét harminc (!) nyelven adták ki.

Tudományos eredményei alapján Szentágothai professzort méltán tekintették világszerte az egyik legnagyobb neuroanatómusnak, akit több mint húsz neves európai és amerikai akadémia és tudományos társaság, köztük a Royal Society, az Egyesült Államok Nemzeti Tudományos Akadémiája, a Belga, Bolgár, Csehszlovák, Indiai, Lengyel, Német, Norvég, Svéd, Szovjet Tudományos Akadémia és - hívő protestánsként - a vatikáni Pápai Akadémia is tagjává választott. 1985 decemberében a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia is kültagjai közé választotta.

Számos külföldi és honi tudományos díj és kitüntetés viselője. Kiemelkedő oktatói, kutatói és iskolateremtő tevékenysége mellett intenzíven részt vett a magyar tudománypolitikában is. Óriási nemzetközi tekintélye miatt állandóan előadni hívták nemzetközi kongresszusokra és szimpóziumokra. Még 82. életében is eleget tett az Amerikából jövő meghívásnak. 1994. szeptember 8-án szűnt meg dobogni a szíve.